

სამეცნიერო ეტიკები და პირის ნაცვალსახელები
“ვეფხისტყაოსანში“

თანამედროვე ქართულისათვის მეორე პირის მრავლობითის "თქვენ" ნაცვალსახელი სამეცნიერო ეტიკეტის უნივერსალური თანმხლები კომპონენტია და ოფიციალურსა თუ ეტიკეტური კომუნიკაციის ტექსტებში აუცილებლად გამოიყენება. მიიჩნევა, რომ ეტიკეტური ფუნქცია მეორე პირის ნაცვალსახელის მრავლობითურმა ფორმამ მოგვიანებით შეიძინა, თუმცა სხვადასხვა ენაში ეს სხვადასხვა დროს და სხვადასხვა მიზეზით მოხდა. ქართულშიც ამ ნორმამ ჩამოყალიბების საკუთარი გზა განვლო. თუმცა დროითი დინამიკის თვალსაზრისით ეს საკითხი საგანგებოდ შესწავლილი არ არის; ძველი ქართული მწერლობა, და განსაკუთრებით კი "ვეფხისტყაოსანი", გარკვეულ დახმარებას გვიწევს ამ პროცესის დანახვისა და გააზრების საქმეში.

დავიწყოთ იმით, რომ ქართულ ჰაგიოგრაფიულ ძეგლებში შენობითი მიმართვა ზრდილობითი (ე. წ. თავაზის) კონტექსტისათვის სრულიად ბუნებრივია. საერთოდაც ჰაგიოგრაფიული ტექსტების დიალოგური ნაწილისათვის ხოტბითი, შესხმითი მიმართვები არ არის ტიპური. პირადი საუბრის ამსახველ ტექსტებში ეპითეტებით დატვირთული მიმართვები გვიან ჩნდება და უფრო ენობრივ-კულტურული გავლენების შედეგს უნდა წარმოადგენდეს, ვიდრე ქართული ყოფის ევოლუციის შედეგს. ამიტომაცაა, რომ "შუშანიკის წამებაში" შენობით მიმართავენ ერთმანეთს ხუცესი და დედოფალი შუშანიკი, ვარსკენი და მისი ქვეშევრდომები, ხუცები და ებისკოპოსები და სხვ. ნებისმიერ საკომუნიკაციო სიტუაციაში მრავლობითური ფორმა მხოლოდ სიმრავლეს აღნიშნავს და არა მოწიწებას (იერარქიულს ან სიტუაციურს), ყოველთვის მხოლოდითშია ზმნის ის პირი, რომელიც მიმართვის ობიექტია, მაშინაც, როდესაც მას საერთოდ არ ახლავს ნაცვალსახელი ("დიდებულო მეფეო, შენ ქუეყანისა ხელმწიფე ხარ..." ("გრ. ხანძთელის ცხოვრება"), შდრ., "ლუაწლსა დიდსა შესლვად ხარ, დედოფალო! ეკრძაღე სარწმუნოებასა ქრისტესსა, ნუ-უყუე მტერმან, ვითარცა სრსკლმან, საძოვარი პოოს შენ თანა". "... და მე ვარქუ მას: "ეგრძთ არს. მენე იყავ, მოთმინე და სულგრძელ" ("შუშანიკის წამება"). შესაბამისად, ამ ტექსტებში იერარქიული მოწიწებისა და პატივისცემის გამოხატვა არა ნაცვალსახელებს, არამედ სხვა ლექსიკურ ერთეულებს ან მთელ სამეცნიერო სიტუაციას (ტექსტობრივ მონაკვეთს) ეკისრება. მაგ., "მიბრძანე და მოგბანო სისხლი ეგე პირსა შენსა და ნაცარი, რომელი თუალთა შენთა შთახეულ არს, და სალბუნი და წამალი დაგდვა, რადთა ჰე, ღამე თუ განიკურნო" ("შუშანიკის წამება"); ან: "მაკურთხე, წმიდაო მამაო გრიგოლ. რამეთუ მღდელი ხარ შენ"; "არა მოაკლდეს მთავრობად შევითა შენთა და ნათესავთა მათთა ქვეყანათა ამათ უკუნისამდე ჟამთა..." ("გრიგოლ ხანძთელის ცხოვრება").

“ვეფხისტყაოსნის“ სიუჟეტში აღწერილი საზოგადოებრივი ურთიერთობები, ძირითადად, სამეფო კართანაა დაკავშირებული, სადაც, ცხადია, თავს იჩენს ამ კონკრეტული სოციალური წრის ეტიკეტის თავისებურებები. ეს ვითარება მრავალი კუთხითაა საინტერესო (პოემაში ჩვენ ვხედავთ ჩაცმულობის, ვიზიტის, მეფედ კურთხევის ცერემონიალის, გენდერული ურთიერთობებისა და სხვა სოციალური რეალიების ეტიკეტს). განსაკუთრებულად საინტერესოა საკომუნიკაციო ეტიკეტი, რომელიც ლინგვოკულტუროლოგიური თვალსაზრისით მრავალგზის და მრავალფეროვნად არის წარმოდგენილი პოემაში.

ჩვენი ინტერესის საგანი ამ ეტაპზე რუსთაველის პოემაში შენ/თქვენ ნაცვალსახელთა საეტიკეტო ნორმაა. კერძოდ, რა კანონზომიერება ჩანს “შენ“ და “თქვენ“ ნაცვალსახელების ხმარებაში მიმართვისას: “შენ“ გამოიყენება ღმერთისადმი მიმართვაში (“**ჰე, ღმერთო ერთო, შენ შეჰქმენ** სახე ყოვლისა ტანისა, / **შენ დამიფარე, ძლევა მეც** დათრგუნვად მე სატანისა”);

• “შენ“ ნაცვალსახელი გამოიყენება კომუნიკაციის მონაწილეთა სოციალური თანასწორობის ვითარებაში;

• მეფეები ერთმანეთს “შენ“-ს ეუბნებიან (ე.წ. საერთაშორისო ურთიერთობებშიც კი);

• “შენ“ ნაცვალსახელი გამოიყენება მეორე პირისადმი მიმართვისას მონოლოგურ მეტყველებაში, მაშინაც კი, როდესაც მიმართვის ობიექტს რეალურ ცხოვრებაში “თქვენ“-ს ეუბნებიან (მაგალითად: “ავთანდილსცა მოეგონა მისი მზე და საყვარელი;/ იტყვის: “**ჩემო, ვით ვეგები მე უშენოდ** სულთა მდგმელი?/ **შენ არ გახლავ, ჩემი ჩემთვის** სიცოცხლეა სანანელი;/ გითხრამცა ვინ, რა მჭირს, ანუ რა ცეცხლი მწვავს, როგორ ცხელი!), თუმცა პირად საუბარში (იმავე თინათინს) თქვენობით მიმართავს: “**თქვენვე ბრძანეთ**, რაცა გიმძიმს, ანუ რაცა გეკურნების”); მიჯნურობა ავთანდილსა და თინათინს შორის არღვევს იერარქიულ საზღვრებს, თუმცა საუბრისას კერძო და საზოგადო თემატიკა მაინც გამიჯნულია მეორე პირის ნაცვალსახელის გამოყენების თვალსაზრისით (მაგალითად: ერთსა და იმავე სტროფში ავთანდილი თინათინს ასე მიმართავს: მე რომ **თქვენგან** მოვისმინე წყალობანი, მედიდა./ ვარდი ჩემი არ დაჭნების, შუქი **შენი** იეფად ა”).

• “თქვენ“ ნაცვალსახელი ეტიკეტის ნორმით არასოდეს არ ითანხმებს ზმნას რიცხვში;

• მეფეს ძირითადად “თქვენს“ ეუბნებიან;

• მეფე არასოდეს არავის არ ეუბნება “თქვენს“ (მრავლობითის გარდა) და ა.შ.

საეტიკეტო ნორმები ნებისმიერი კულტურისათვისაა დამახასიათებელი, და თუმცა ისტორიული გარემოებები ამ ნორმებს ხშირად ცვლიან, მაინც შეიძლება ითქვას, რომ ყოველი კულტურისათვისაა ნიშანდობლივი გარკვეული ეტიკეტური სტაბილურობა. ანუ, ერთი მხრივ, საქმე გვაქვს უნივერსალიასთან: ზრდილობითობა განისაზღვრება ასაკობრივი ჯგუფების, სქესის, სოციალური ფენების (წოდებრივი იერარქია, ეკონომიკური ნიშნით განსხვავება, განათლების დონეები, სხვადასხვა სარიტუალო გარემოებები, მათ შორის სარწმუნოებრივი იერარქია, შინაური და უცხო, სტუმარ-მასპინძლობა და სხვ.) მიხედვით; მეორე მხრივ კი, ამ უნივერსალიებს სრულიად სპეციფიკურად “მოაქცევს“ ყოველი

კონკრეტული სამეტყველო გარემო. სამეტყველო ეტიკეტი ძალიან მგრძობიარეა ამ თვალსაზრისით, პირველ რიგში ეს მგრძობიარობა მყარ გამოთქმებში ინახება: "წაღმა გველოს", "ოთხივ მხრივ ჳვარი გეწეროს", "ღმერთმა ხელი მოგიმართოთ", "კეთილი იყოს შენი მობრძანება", "კეთილად მოხველ", "გაიხარე" და ა.შ. საკმაოდ მგრძობიარეა სხვა დანარჩენი ტიპის ეტიკეტური ნორმებიც, უპირველეს ყოვლისა, მეტყველებაში რეალიზებული, რომლებიც გავლენას ახდენს საზოგადოებაზე და ამ ნორმის მეშვეობით მყარდება განსაკუთრებული ურთიერთობები, რომელთა წყალობითაც საზოგადოება ინარჩუნებს წესრიგს, ღირებულებებს, და წარსულის შესახებ მეხსიერებას. ანუ საზოგადოება თავად ქმნის სამეტყველო (და არა მხოლოდ) ეტიკეტურ ნორმას, და მერე კი თავად ხდება ამ ნორმით აღზრდის ობიექტი, ანუ შემდგომში თავად ნორმა ქმნის საზოგადოებას.

დრო, ენობრივ-კულტურული კონტაქტები და საერთაშორისო ტენდენციები ოდითგანვე ზემოქმედებდა ეტიკეტურ ნორმებზე (მათ შორის, ენობრივზეც), ამ პლასტებს შორის კულტურული პირველსაწყისის გამოხშირვა და გავლენის ხარისხის დადგენა უდავოდ საინტერესოა ლინგვისტური სამუშაოა, და ამ სამუშაოს არცთუ იშვიათად ჰკიდებენ ხელს სპეციალისტები (ლინგვისტები, ეთნოლოგები, კულტუროლოგები). "ვეფხისტყაოსანში" ხშირია მაღალი წრის არისტოკრატიის შეხვედრები, მეფეთა და მეფე-დიდებულთა დიალოგები, სხვადასხვა ქვეყნის წარმომადგენელთა ურთიერთობები, მისალმება, დამშვიდობება, მიმოწერა, თხოვნა, განმარტება და სხვ. პოემაში კარგად ჩანს, რომ სამეტყველო ეტიკეტი მგრძობიარეა ყოველი ნიჟანის მიმართ, ენა ეძებს და პოულობს ყოველი ცალკეული სამეტყველო სიტუაციის შესაფერის ნორმას, და მათ შორის, ნაცვალსახელურ საეტიკეტო საშუალებებსაც მიმართავს.

ქართულში არის ზრდილობითური კონტექსტის ასაგებად გამოსაყენებელი ე.წ. მაკომპენსირებელი სიტყვები, როგორცაა: ბრძანე და თქვი, დაჯეჟი და დაბრძანდი, ხარ და ბრძანდები, გინდა და გნებავს//გსურს, გთხოვ და გვედრები, გეაჯეჟი, დიახ და კი, არა//ვერა...

ამ ლექსიკის ჩართვა სამეტყველო სიტუაციაში, მიმართვის ობიექტის ტიტულისა და სატიტულო ეპითეტის გამოყენება უზრუნველყოფს ეპიზოდის სოციალურ კონტექსტს, მაგალითად:

"ჰე, **მეფეო**, გავიპარვი, ძებნად ჩემდა საძებრისად...";

"ვართ უმოყვრესნი **მე და შენ** ყოველთა **პატრონ-ყმათასა**...";

"გვედრებ, **მეფეო**, შერმადინს, **მონასა ჩემსა რჩეულსა**...".

ზრდილობის ლექსიკა ძალიან საინტერესოა ნებისმიერ ენაში, რადგან ის განსაკუთრებულად ღრმად ინახავს ეთნოკულტურულ თავისებურებებს. ევროპის ენებში ზოგჯერ "შენ/თქვენ" ფორმები გამიჯნული არაა, მაგ., ინგლისურში, სადაც ხან წერის დროს მთავრული ასოთი გადმოიცემა ე.წ. ზრდილობითი "you", ხან კი თავაზის გარემო მიმართვისეული სხვა ლექსიკური კომპონენტებით (პროფესორო, ინჟინერო, "სერ", "მუსიე" (=ბატონო) მიიღწევა და ა.შ.

ისიც საყურადღებოა, რომ მიმართვისეული "შენ"-ის გარდა თვით "მე"-ც არის გარკვეული ეტიკეტურობის მატარებელი. მაღალი იერარქები ხშირად ამბობენ "ჩვენ"-ს (მაგ., ფრანგულ მხატვრულ ლიტერატურაში: "ჩვენ, საფრანგეთის მეფე ლუდოვიკო..." ან რუსულში "ჩვენ, ხელმწიფე და

მბრძანებელი...). დღეს ზრდილობითობის ეს ფორმა განსაკუთრებული ყურადღების საგანია სამეცნიერო ენაში: "ჩვენი დაკვირვებით..." და "ჩემი დაკვირვებით", "მე ვამტკიცებ" და "ჩვენ ვამტკიცებთ..." "მე აღმოვაჩინე" და "ჩვენ აღმოვაჩინეთ..." და ა.შ.

როგორც ჰუმბოლდტი აღნიშნავს, "ადამიანისთვის ადამიანზე უფრო საინტერესო არაფერია". და მართლაც, საზოგადოების განვითარება, უპირველეს ყოვლისა, საზოგადოების წევრების ურთიერთობებზეა დამოკიდებული. ქართული კულტურა ძალიან მგრძობიარეა ადამიანთა ურთიერთდამოკიდებულების გამომხატველი საშუალებების მიმართ. შეიძლება ითქვას, ხშირად ჩვენში სწორედ ადამიანური ფაქტორი (ანუ სიტყვის შერჩევა, შესტ-მიმიკა, გულწრფელობა, მგრძობიარობა...) განსაზღვრავს ზოლმე უადრესად პრაგმატულ საკითხთა ბედს. ეს არ არის ოდენ ქართული მოვლენა, მაგრამ მკაფიოდ დამახასიათებელია ქართული რეალობისთვის. ურთიერთობა ადამიანებს შორის კონტაქტების დამყარებისა და განვითარების რთულ პროცესს წარმოადგენს. "გრძობები, გულშემატკივრობა, სიკეთე, თანაგრძობა და გაგება — ეს ფასეულობები ქცევის კულტურას უკავშირდება და ზნეობას, ესთეტიკურ გემოვნებასა და გარკვეული წესების დაცვას ეფუძნება". უდავოა, რომ შენობით მიმართვა საეტიკეტო სიტუაციაში უფრო ძველი ფაქტია, მაგრამ "თქვენ" ფორმაც საკმაოდ დიდი ხანია, რაც ამ ფუნქციით გამოიყენება. ის, რაც ადრე ნაცნობობის ხარისხზე მიუთითებდა, შემდგომში გადააზრებულ იქნა სოციალურ მანძილად; უნდა ვივარაუდოთ, რომ უძველესია ღმერთისადმი შენობით მიმართვა, მშობლებისადმი სათქმელი **შენ**, მიჯნურთა, შეყვარებულთა **შენ...**, რომელსაც მერე გამოეყო სხვადასხვა სოციალური მანძილით დაშორებული სამეტყველო სიტუაცია და ე. წ. ინტიმური "შენ"-ის მიღმა სივრცეში "თქვენ" ჩამოყალიბდა. სადღეისოდ ეს სივრცეები მკაფიოდაა გამიჯნული.

სამეტყველო ეტიკეტი ყველა ვერს აქვს და მიუხედავად უნივერსალური ელემენტებისა, ყველგან არის განსაკუთრებული სპეციფიკა. როგორც ცნობილია, ტაქტი და ტაქტიანობა ეთიკურ ნორმას წარმოადგენს, იგი მოითხოვს მოლაპარაკისაგან თავი აარიდოს შეუფერებელ შეკითხვებს, გამოიჩინოს მოთმინება, კეთილგანწყობა, ზომიერება, საუბარში ჩაურთოს ზრდილობითობის პირობითი ნიშნები (თქვენობით მიმართვა, მობოდიშება, მაღლიერება, საყმისდასლობის გამომხატველი ლექსემები, თავაზის ფორმულები და ა.შ.

აი; რა ჯგუფები გამოიყოფა დღეს **თქვენ/შენ**-ის ეტიკეტური გამოყენების თვალსაზრისით:

- ა) ნაცნობი/უცნობი;
- ბ) ახლობელი/შორებელი;
- ღ) ოფიციალური/არაოფიციალური გარემო;
- ე) გულითადი /არაგულითადი;
- ვ) ხაზგასმული უზრდელობა/ზრდილობა;
- ზ) ირონიულობა.

როგორც უკვე აღვნიშნეთ, "თავაზის გარემოს" ერთ-ერთი შემოქმედის ფუნქცია აქვს პირველ და მესამე პირსაც, მაგრამ საკმაოდ შეზღუდულად ("ჩვენ, მეფე საქართველოსი"...) ეს თვისება ამ ნაცვალსახელებმა, ძირითადად, მეტხრამეტე-მეოცე საუკუნეებში შეიძინეს.

ნამდვილად არის თუ არა “ვეფხისტყაოსანის” მიხედვით “შენ/თქვენ” ნაცვალსახელებში უკვე ჩამოყალიბებული სამეტყველო ეტიკეტის ფუნქცია? ვფიქრობთ, რომ არის, რადგან პოემაში ამ თვალსაზრისით გატარებულია გარკვეული პრინციპი, თუმცა ნორმოზირივი თვალსაზრისით პროცესი ბოლომდე დასრულებული არაა (ან ტექსტის დადგენისას ბოლომდე არაა გათვალისწინებული ეს ასპექტი). მაგალითად, გარკვეული არათანმიმდევრულობა დაჩნდება ამ კუთხით როსტევან მეფესთან ქვეშევრდომების საუბარში:

“ვაზირთა ჰკადრეს: “მეფეო, რად ჰბრძანეთ თქვენი ბერობა?

ვარდი თუ გახმეს, ეგრეცა გვმართებს მისივე ჯერობა“;

“მაგას ნუ ჰბრძანებთ, მეფეო, ჯერთ ვარდი არ დაგჭნობია,

თქვენი თათბირი ავიცა სხვისა კარგისა მჯობია;

ხამს განალამცა საქმნელად, რაცა თქვენ გულსა გლმობია:

სჯობს და მას მიეც მეფობა, ვისგან მზე შენაფლობია”.

როგორც ვხედავთ, “**ჰბრძანეთ**” და “**დაგჭნობია**” ორივე შემთხვევაში ვაზირთა ტექსტია როსტევანისადმი მიმართული.

ასეთივე შემთხვევასთან გვაქვს საქმე შემდეგ სამეტყველო სიტუაციაში:

“დაგიღრეჯია, მეფეო, აღარ გიციინის პირიო.

მართალ ხარ: წახდა საჭურჭლე **თქვენი** მძიმე და ძვირიო,

ყველასა გასცემს ასული თქვენი საბოძვარ-ხშირიო;

ყოლამცა მეფედ **ნუ დასვი!** თავსა რად **უგდე** ჭირიო?”

შენ/თქვენ ნაცვალსახელთა ხმარების თავისებურებებზე მიუთითებს მთარგმნელთა დამოკიდებულებაც საეტიკეტო ნორმის მიმართ და ამ ნორმის სწვა კულტურისათვის მიწოდების სპეციფიკაც. “ვეფხისტყაოსნის” მთარგმნელები, ცხადია, ეტიკეტური ნორმის აღწერისას ძირითადად საკუთარი ეთნოკულტურული იდენტობიდან გამოდიან. მაგალითისათვის განვიხილოთ ერთი ფრაგმენტი და მისი რამდენიმე თარგმანი:

“ვაზირთა ჰკადრეს: “მეფეო, რად **ჰბრძანეთ თქვენი** ბერობა?

ვარდი თუ გახმეს, ეგრეცა გვმართებს მისივე ჯერობა“;

“მაგას **ნუ ჰბრძანებთ, მეფეო,** ჯერთ ვარდი **არ დაგჭნობია,**

თქვენი თათბირი ავიცა სხვისა კარგისა მჯობია;

ხამს განალამცა საქმნელად, რაცა **თქვენ** გულსა გლმობია:

სჯობს და მას **მიეც** მეფობა, ვისგან მზე შენაფლობია“.

ახლა ვნახოთ ამავე ეპიზოდის თარგმანები:

1. “Если роза отцветает, то венец ее сухой,

...

Царь, **твоя** не гаснет роза, много лет не вянуть ей!

Твой приказ, недобрый даже, доброты других добрей”.

2. “ Изрекли царю визири: “**Не терзай себя** тоской!

Нёт, не вянет **наша** роза, не тверди нам, царь, об этом!

Но совет **твой**, даже худший, не чета другим советам.

Делай так, как **ты** задумал, коль другой исход неведом.

Пусть восседет на престоле та, чей лик сияет светом”!

3. “Все ответили, вздыхая: «Речь **твоя** зачем такая?
 Роза, даже отцветая, всех душистей и светлей.
 И ущербный месяц ясен. Луч звезды вполне прекрасен,-
 Спор звезды с луной напрасен. Так, о царь, не **говори**.
 От **тебя** и злое слово — всем нам крепкая основа.
 Лик же солнца золотого, дочь **твоя**, светлей зари.
Дай ей царство, **дай** царенье. Быть женой ей назначенье”.

ცხადია, ეტიკეტური ნორმები არა მხოლოდ სამეტყველოა, მნიშვნელოვანია გარკვეული კულტურისათვის დამახასიათებელი სხვა გამონათქვამებიც. რუსთაველის პოემაში შეხვედრის, ადამიანთა მიერ ერთმანეთის მიმართ სიახლოვის, სითბოს, კეთილგანწყობის გამონათქვა ხდება მოქმედებითაც, ეს მოქმედებები კი ტექსტობრივ ნიუანსებს უკეთ გვიხსნიან. მაგალითად:

როგორც უკვე არაერთხელ აღვნიშნეთ, სამეტყველო ეტიკეტი ყველა ერს აქვს და მიუხედავად უნივერსალური ელემენტებისა, ყველგან არის განსაკუთრებული სპეციფიკა. ტაქტი ეთიკური ნორმაა, იგი მოითხოვს მოლაპარაკისაგან თავი აარიდოს შეუფერებელ შეკითხვებს, გამოიჩინოს მოთმინება, კეთილგანწყობა; მოვლენა, რომელსაც დღეს სოციოლექტური კოდების სახელით ვიცნობთ, დამახასიათებელია ძველი ეპოქების საზოგადოებრივი ურთიერთობებისთვისაც (David L. Shaul, N. Louanna Furbee, 62). კერძოდ, უმაღლესი წრის არისტოკრატია ძალიან დაახლოებული იყო სამეფო კართან და მეფისაგან იღებდა ამ სიახლოვის უფლებას; შეიძლება ითქვას, რომ “ტახტსქვემოთა” შიდა იერარქიული საფეხურები უფრო მეტად უსვამდა ხაზს სოციალურ განსხვავებებს;

ეთიკეტის ნაწილი იყო თაყვანისცემაც, გადახვევა და გადაკოცნაც და სხვ.:

“ყმა შევიდა, **თაყვანის-სცა, მადლი რამე მოახსენა:**

“ხელმწიფეო, მიკვირს, ქება რად იკადრეთ ჩემი თქვენა“?!

ან:

“მეფე **ყელსა მოვიდა, გარდაკოცნა ვითა შვილი.**

სჭვა მათებრი არ ყოფილა არ გამზრდელი, არ ვაზრდილი“!

ანუ ერთსა და იმავე წრეს ოფიციალურსა და არაოფიციალურ ვითარებაში სჩვევია სხვადასხვა საეტიკეტო ნორმით მოქმედება:

როსტევეანი საკუთარ ასულსაც თაყვანს სცემს, როდესაც ამ უკანასკნელს სკიპტრა უჭირავს და “მეფეთა სამოსელი მოსავს”, ხოლო მონატრებულ სპასპეტსა და ვაზრდილს იგი შეიძლება ხელზე ამბორითაც კი მოეფეროს. ხელზე ამბორით შეხვდა როსტევეანი სამი წლით სამეფოდან წასულ ავთანდილს:

“გაეგება, **მოეხვია, ზედა დასდვა პირი ხელსა,**

აკოცებდა, სიხარულით ცრემლთა ღვრიდა ველთა მრწყველსა“;

აგრეთვე:

“ყმამან მდაბლად მოიკითხა, **ზედა დასდვა პირი პირსა;**

უბრძანა, თუ: “ღმერთსა ვჰმადლობ, შენ თუ ჭირად არა გჭირსა!“

დიდებულთა თაყვანისსცეს, აკოცებდეს, ვინცა ღირს -ა,

ზარსა სცემდეს, უზაროდა უფროსსა და თუნდა მცირსა.

ცხადია, სამეტყველო ეტიკეტიც მიმართავს ორმაგ სტანდარტს: შდრ., “**დაგიღრეჯია მეფეო, აღარ გიცინის პირიო**”.

და

“**შაგას ნუ ბრძანებთ მეფეო**, ჯერ ვარდი დაგჭნობიათ, /თქვენი თათბირი ავიცა, სხვისა კარგისა მჯობია”.

ეტიკეტური ნორმები, მით უფრო სამეტყველო ეტიკეტი, საზოგადოების სოციალურ-კულტურული ფორმირებულობის, სახელმწიფოებრივი ტრადიციის სიმყარისა და ენობრივი კომპეტენციის უმაღლესი საფეხურის მაჩვენებელია. ამ თვალსაზრისით; რუსთაველის პოემა თავისი ეპოქის ქართული საზოგადოების მაღალკულტურულობასა და სოციალურ და საერთაშორისო ლოიალურობას წარმოაჩენს და იმ დროის საქართველოს სოციალურ-კულტურული სულისკვთების საუკეთესო გამომხატველად გვევლინება.

დამოწმებული ლიტერატურა

შოთა რუსთაველი, “ვეფხისტყაოსანი“, <http://georgianweb.com/language/geo/shota/index.html>

ქართული ჰაგიოგრაფიული მწერლობა, <http://www.nplg.gov.ge/gsdll/cgi-bin/library.exe?site=localhost&a=p&p=about&c=vertwo&l=ka&w=utf-8>

David L. Shaul, N. Louanna Furbee, Language and Culture, 1998? Waveland Press, Inc. Illinois

Руставели Ш. Витязь, в тигровой шкуре/Подстрочный перевод с грузинского (перевод Ш.Нуцубидзе) Издательство «Советский писатель», 1988 г.

“**Витязь в тигровой шкуре**” (Перевод П.А.Петренко) <http://www.russianplanet.ru/filolog/epos/vityaz/text.htm>

Шота Руставели. Витязь в тигровой шкуре (пер.Н.Заболоцкий), <http://www.lib.ru/POEEAST/RUSTAWELI/rustavel.txt>

Шеламова г., деловая культура и психология общения, http://www.syntone.ru/library/hooks/content/4714.html?current_book_page=all

MANANA TABIDZE**SPEECH ETIQUETTE AND THE PERSONAL PRONOUNS
IN “THE MAN IN THE PANTHER’S SKIN”**

In the modern Georgian “tkveni”, plural of the 2nd person, a universal component present in official and etiquette bound communications has a guaranteed usage. Above all, norms of etiquette realized in speech have an influence on the society promoting the establishment of a certain type of relationships. These relationships are then responsible for keeping the social order, preserving values and the memory of the past. In other words, the society itself creates its etiquette norms (obviously, along with other norms), and then again, it (the society) turns into an object that is brought up by the established norms, thus, ultimately the norm also creates the society.

Etiquette norms, especially the speech etiquette, are an indicator of social and cultural accomplishment, stability of the state traditions, and of the highest competence in the language. Judging from these standpoints, Rustaveli’s epic poem is a reflection of the high culture of the Georgian society of that time, the best expression of loyalty to social and international ideals, a paragon of social and cultural development of the epoch.